

Quarterly of Islamic Awakening Studies

Winter 2025. Vol 13. Issue 4

ISSN (Print): 2322-5645

Journal Homepage: <https://www.iabaj.ir>

Research Paper

Model of resistance and sustainability in the thought and life of Shahid Soleimani

Tayebeh Zareie^{*1}

1. Assistant Professor, Department of Education, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.

ARTICLE INFO

PP: 15-32

Use your device to scan and read
the article online

Keywords: *Resistance and stability, Shahid Soleimani, Conditions and factors, bravery and courage*

Abstract

The problem of this research is what is the model of resistance and sustainability in Sardar Soleimani's thought and life. (Issue). The current research is qualitative and is based on data-based theory, which concepts and issues of resistance and sustainability were extracted and coded from Sardar Soleimani's thought and life based on Strauss and Corbin's model. (Method). Analysis and coding of the research data led to the formation of 218 primary concepts, 106 general concepts and 16 main themes with the central category "resistance and sustainability in the thought and life of Shaheed Soleimani". Causal conditions include "faith and trust in God, gentleness with friends and harshness with enemies, insight and knowledge of enemies", background conditions "morality, love for imams and guardianship, contentment and simple living", intervention conditions "organizational unity and integrity, military ingenuity and bravery, courage and strength", strategies "cultural and motivational measures, preservation of national and religious interests and central province" and the consequences of resistance and stability based on Sardar Soleimani's thought and way of life. Security and peace, authority and ability, unity and cohesion, and victory and defeat are enemies. The obtained model indicates the conditions and factors influencing resistance and stability based on the thought and life of Martyr Soleimani, which, in addition to better understanding the different aspects of standing in front of aggressors, as a practical model for success and victory, and introducing the Martyr as a role model.

Citation: Zareie, T. (2025). **model of resistance and sustainability in the thought and life of Shahid Soleimani**. Journal of Islamic Awakening Studies, 13(4), 15-32.

* **Corresponding author:** Tayebeh Zareie, **Email:** t.zareie18@gmail.com

Copyright © 2025 The Authors. Published by basijasatid. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

فصلنامه مطالعات بیداری اسلامی

دوره ۱۳، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳

شاپا چاپی: ۵۶۴۵-۲۳۲۲

Journal Homepage: <https://www.iabaj.ir>

مقاله پژوهشی

الگوی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی

طیبه زارعی* - استادیار گروه معارف، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>شماره صفحات: ۳۲-۱۵</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> 	<p>مسئله این پژوهش چستی مدل مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره سردار سلیمانی است (مساله). پژوهش حاضر کیفی بوده و مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد است که مفاهیم و موضوعات مقاومت و پایداری براساس مدل استروس و کوربین از اندیشه و سیره سردار سلیمانی استخراج و کدگذاری شد. (روش). تحلیل و کدگذاری اطلاعات پژوهش باعث شکل‌گیری ۲۱۸ مفهوم اولیه، ۱۰۶ مفهوم کلی و ۱۶ مضمون اصلی با مقوله مرکزی «مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی» شد. شرایط علی شامل «ایمان و توکل به خدا، نرمی با دوستان و سختی با دشمنان و بصیرت و دشمن‌شناسی»، شرایط زمینه‌ای «اخلاق‌مداری، عشق به ائمه و ولایت‌مداری و قناعت و ساده زیستی»، شرایط مداخله‌گر «وحدت و یکپارچگی سازمانی، مهات و نبوغ نظامی و شجاعت، شهامت و قدرت»، راهبردها «اقدامات فرهنگی و انگیزشی، حفظ منافع ملی و مذهبی و ولایت‌محوری» و پیامدهای مقاومت و پایداری مبتنی بر اندیشه و سیره سردار سلیمانی «امنیت و آرامش، اقتدار و توانایی، وحدت و انسجام و پیروزی و شکست دشمنان» هستند. مدل به دست آمده نشانگر شرایط و عوامل اثرگذار در مقاومت و پایداری مبتنی بر اندیشه و سیره شهید سلیمانی است که ضمن شناخت بهتر جنبه‌های مختلف ایستادگی در مقابل متجاوزان به عنوان الگویی کاربردی جهت موفقیت و پیروزی و معرفی شهید به عنوان اسوه و الگوی است.</p>

استناد: زارعی، طیبه. (۱۴۰۳). الگوی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی. فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی،

۱۳(۴)، ۳۲-۱۵.

۱. مقدمه

مقاومت و ایستادگی از ویژگی‌های مهم انسان و واکنش او در مقابل تجاوز و زورگویی دیگران است که معمولاً برای حفظ یا کسب استقلال انجام می‌شود و در طول تاریخ رخدادهای متعدد مانند انقلاب اسلامی ایران همراه با رهبری و هدایت بزرگ مردان تاریخ شاهد براین مدعا هستند. ایستادگی در مقابل ظالمان سابقه‌ای طولانی دارد و مهمترین نمونه‌های آن در سیره پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) آشکار است که در دوره‌های بعد و مخصوصاً پس از پیروزی انقلاب نیز تداوم پیدا نمود. زیرا در تمام عصرها، همیشه مشکلات وجود دارد و مقاومت و پایداری سلاح توانمندی بوده است که توانسته در نظام هستی و مسیر تکامل جهان و در رخدادهای مختلف ابزاری مؤثر و کارآمد باقی بماند و مشکلات، ناآرامی‌ها و تحولات را کنار زده و رفع کند.

اساس زندگی انسان بر صلح و دوستی قرار دارد و قرآن دین صلح و زندگی مسالمت‌آمیز را برای بشر به ارمغان آورده و سعی دارد مسلمانان حقوق همدیگر را محترم شمرده و از تجاوز به حقوق دیگری امتناع ورزند. ولیکن در نهایت اذن مبارزه و جنگ با آنان که قانون را زیر پا گذاشته و تجاوز و تعدی را وجهه خود قرار می‌دهند؛ صادر و اجازه دفاع به کسانی که مورد تعدی قرار گرفته‌اند، می‌دهد. اما در همین هنگام نیز دستور می‌دهد تا انصاف و عدل را سرلوحه کار خود قرار دهید و از حد نگذرید (صفائی، ۱۳۹۳، ص ۲۶۶) و به حقوق دیگران تجاوز نکنید. بدین ترتیب می‌توان گفت مقاومت و پایداری از واقعیت‌های مهم زندگی بشر است (آقاخان‌ی بیژنی و همکاران، ۱۳۹۳) که به زمان و مکان خاصی اختصاص ندارد (آل‌نبی و یوسفی مقدم، ۱۴۰۰، ص ۲۵) و به صورت طبیعی در نهاد انسان قرار گرفته است و او را برای مقابله با حوادث، دشمنان و سختی‌ها آماده می‌گرداند.

دفاع از کیان خود و جامعه امری است که بدون تحقق آن و یا توجه شایسته نسبت به آن، زندگی اجتماعی انسان به خطر افتاده و از حالت عادی خارج می‌گردد. این مفهوم سیاسی و مقدس در آیات قرآن و تعالیم دینی و سخنان پیامبر اکرم (ص) بسیار مورد توجه است و از نگاه قرآن ریشه ایستادگی و دفاع در برابر دشمنان و کافران دین بر عهده پروردگار است؛ که در قرآن فرموده است: «خداوند، ولیّ و سرپرست کسانی است که ایمان آورده‌اند، آنها را از ظلمت‌ها، به سوی نور بیرون می‌برد (بقره آیه ۲۵۷) و بدون تردید پروردگار از کسانی که ایمان آورده‌اند دفاع می‌کند (حج آیه ۳۸). همچنین پروردگار جهان مسئولیت دفاع و ایستادگی در مقابل کفر را به مؤمنین نیز واگذار کرده و می‌فرماید: «کسانی که مورد ظلم قرار می‌گیرند می‌توانند به مقابله برخیزند هر چند خداوند بر هر چیز تواناست» (حج آیه ۳۹). اما نکته مهم در این قسمت توجه به توانایی و شایستگی‌های کسانی است که توانسته‌اند با قدرت و درایت خود در مقابل دشمنان ایستادگی و مقابله نمایند و شهید سلیمانی کسی است که در جبهه‌های نبرد از دوران دفاع مقدس تا دوران شهادت خود به خوبی مصداق و آئینه تمام‌نمای مقاومت و ایستادگی بودند و با داشتن ویژگی‌های متعدد چون؛ عبادت، سختکوشی، مردم‌داری، شجاعت، ساده زیستی و از همه مهم‌تر منشأ تحول‌گفتمانی در مقاومت و ایستادگی به عنوان یک الگوی همیشه زنده باید مورد توجه قرار گیرد. ایشان علاوه بر بینش توحیدی، با توجه به شناختی که از قرآن و عترت اهل بیت علیهم السلام داشت و همیشه در خط ولایت امام زمان علیه السلام و به تبع آن ولایت فقیه بود، می‌دانست چگونه از زیرساخت‌های مخفی برای رسیدن به اهداف غیرپنهانی و رسیدن به پیروزی و تأثیر عمیق استراتژیک بهره‌برداری نماید (اسدالهی، ۱۳۹۹، ص ۱۸۱).

در حال حاضر با ظهور گروه‌های تروریستی و کسانی که امنیت و آرامش ملت‌ها و جوامع را به هم می‌زنند، ضرورت مقاومت و پایداری چند برابر شده و بر مبنای قرآن کریم، ایستادگی در مقابل دشمنان نه تنها امری مورد قبول است؛ بلکه کاری لازم و ضروری است که پروردگار متعال از جهت تفضل بر مؤمنین و برای جلوگیری از تسلط کامل فساد و تباهی طاغوت (طباطبایی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۹۸) اجرا کننده آن است. بنابراین با گروه‌های مختلف متجاوز و ظهور گروه‌های تکفیری مانند داعش^۱ در منطقه خاورمیانه و در

۱ - داعش جریانی خشونت طلب و تندرو که سودای احیای خلافت اسلامی دارد. جریانی که در کوتاه مدت توانست به فتوحات چشمگیری دست یابد و از سوریه به عراق رفته و بخش‌هایی از سرزمین عراق را هم اشغال کند. در نهایت رهبر داعش خود را خلیفه مسلمانان جهان نامید و از همه پیروان ادیان دیگر خواست که از آنها پیروی کنند (عباسی، ۱۳۹۳، ص ۳).

سرزمین‌های هم‌جوار ایران و حمایت بعضی از کشورهای منطقه و قدرت‌های فرامنطقه‌ای از این جریان‌ها که چالش‌ها و تغییرهایی عمیق را در معادلات منطقه‌ای ایجاد کرده است (رضایی و موسوی جشتی، ۱۳۹۶، ص ۱۴۹)، ضرورت دفاع و مقاومت و یاری رساندن به هموعان و تلاش در راستای نابودی این گروه‌ها مطرح است و شهید سلیمانی به عنوان فرمانده وقت سپاه قدس برای مقابله با این گروه انتخاب گردید. ایشان با داشتن توانایی‌های لازم و استعانت از خداوند توانست به خوبی با داعش و حمایت‌کنندگان آنان مبارزه کند و با ارتقای مقاومت و پایداری مردم سوریه و عراق نابودی این گروه‌های افراطی را قطعی سازد و این توانمندی‌ها نشانگر آن است که سردار سلیمانی دارای ویژگی‌های منحصر به فردی بوده که توانسته است اینگونه مقاومت و پایداری را ایجاد کند. اهمیت مقاومت و پایداری در سطرهای قبل گذشت و آنچه باید توجه شود یافتن الگویی مناسب برای آن است که کارآیی آن قبلاً ثابت شده است و نیازمند ارائه و بازشناسی است. به همین دلیل اهمیت و ضرورت این پژوهش توجه به موفقیت سردار سلیمانی و اندیشه و سیره ایشان در مقاومت و پایداری در مقابل دشمنان است که شناسایی و خوانش این ویژگی‌ها می‌تواند به عنوان الگویی از مقاومت و پایداری جهانی مطرح باشد. به همین دلیل مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که عناصر و مؤلفه‌های مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی و مدل پارادایمی آن چیست؟ بر همین اساس سایر پرسش‌های پژوهش عبارتند از:

۱. شرایط علی مدل پارادایمی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی چیست؟
۲. شرایط زمینه‌ای مدل پارادایمی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی چیست؟
۳. شرایط مداخله‌گر مدل پارادایمی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی چیست؟
۴. راهبردهای مدل پارادایمی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی چیست؟
۵. پیامدهای مدل پارادایمی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی چیست؟

۲. چارچوب مفهومی و پیشینه پژوهش

در این قسمت از پژوهش مهم‌ترین مفاهیم پژوهش یعنی مقاومت و پایداری، استکبارستیزی، حمایت از مظلوم و شجاعت در زندگی و سیره شهید سلیمانی بررسی می‌گردد. در ادامه و در پیشینه پژوهش به مهم‌ترین پژوهش‌های انجام شده مرتبط با موضوع اشاره خواهد شد.

۲-۱. مقاومت و پایداری

مقاومت که واژه‌ای عربی است، از فعل ثلاثی مجرد «قام» به معنای به پاخاستن و برخاستن و نیز پایدار ماندن است. این واژه بر وزن مفاعله و در معنای با کسی باهم برخاستن و یا با هم از جا بلند شدن و با کسی ضدیت کردن و نیز ایستادگی و پایداری کردن است که با توجه به معانی آن در فرهنگ‌های لغت عربی معنای غالب آن، ایستادگی و مقاومت کردن در برابر چیزی است که توازن و تعادل را برهم زده، خواه این عامل درونی باشد مانند امیال نفسانی، یا بیرونی باشد؛ مانند بیماری یا تجاوز و اشغالگری (میرقادی و کیانی، ۱۳۹۱، ص ۷۴). پایداری نیز به معنای ایستادگی و دوام آوردن است که در ادب فارسی استفاده می‌شود (امیری خراسانی، هدایتی، ۱۳۹۳، ص ۲۷).

مقاومت و پایداری از اصول مهم زندگی اجتماعی است که در آیات قرآن و دستورات معصومین (ع) به آن تأکید شده است و در آیات مختلف مانند ۴۵ و ۶۵ سوره انفال، ۱۹۰ و ۲۴۹ سوره بقره مفاهیم صبر و طاقت و تحمل از مفاهیم مهم آن هستند. با مطرح شدن گروه‌های تکفیری و ظهور داعش اهمیت این امر دوچندان گردید. به همین علت رهبران و فرماندهان جوامع اسلامی به عنوان پیشگامان مقاومت و پایداری بوده و به گفته رهبر مقاومت حزب الله لبنان (سید حسن نصرالله)، رهبری جمهوری اسلامی ایران (سید علی خامنه‌ای) کانون و پایه اصلی محور مقاومت است (عرفانی‌فر، ۱۳۹۹، ص ۶۴) و به دنبال آن سردار سلیمانی نیز به عنوان فرمانده مقاومت مطرح و در سد مبارزه با تروریست و داعش قرار گرفت و با افزایش مقاومت و پایداری مردم عراق و سوریه توانست در

کنترل و نابودی داعش موفق عمل کند. همچنین از سایر مفاهیم مرتبط با مقاومت و پایداری محور و جبهه مقاومت است که منظور از آن ائتلاف میان کشورهای شیعی ایران، لبنان، عراق و سوریه است که هدف آنان مبارزه با اسرائیل و پایان دادن به سلطه در فلسطین است. همچنین جنبش مقاومت اسلامی یا حماس مفهوم دیگری است که اشاره به تشکیلات سیاسی و نظامی اسلام گرای سنی مذهب حاکم در نوار غزه است که عمدتاً بر مبارزه مسلحانه تأکید دارند. مفهوم دیگر مقاومت اسلامی است که مراد از آن ایستادگی در برابر ظلم، تجاوز و اشغالگری، دین ستیزی و جلوگیری از سلطه استکبار و متحدان آن است که هدفش حفظ حقوق و دفع ستم، حفظ استقلال، رفع اشغال، حفظ دارائی‌ها و جلوگیری از سلطه مطابق با احکام و دستورات اسلام است (قاسمی، ۱۳۹۹، ص ۱۷۳). این مفاهیم و مخصوصاً مقاومت و پایداری براساس ایدئولوژی و عقلانیت مخصوص دین اسلام و پیروان آن است که برخورد با قدرت و اشغال سرزمین‌های دیگر را با زور و سلطه نفی می‌کند و سعی دارد تا مقابل آن ایستادگی و پایداری نماید.

۲-۲. زندگی و سیره سردار سلیمانی

شهید سلیمانی در اسفندماه ۱۳۳۵ خورشیدی در شهرستان رابر کرمان چشم به جهان گشود. دوران کودکی و نوجوانی به کار بنایی و بعد در سازمان آب کرمان پیمانکار شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به این نهاد پیوست و با شروع جنگ تحمیلی قاسم سلیمانی چندین گردان از سپاهیان کرمان را آموزش می‌دهد و به جبهه‌های جنوب اعزام می‌کند. شهید سلیمانی در ۱۳۶۰ خورشیدی با حکم محسن رضایی فرمانده وقت سپاه پاسداران، به عنوان فرمانده لشکر ۴۱ ثارالله منصوب شد. سردار سلیمانی در بهمن ۱۳۸۹ خورشیدی از طرف آیت الله خامنه‌ای، فرمانده کل قوا، درجه سرلشکری (بالا ترین درجه نظامی در ایران) را دریافت و همچنین در اسفند ۱۳۹۷ از طرف ایشان نشان ذوالفقار عالی‌ترین نشان نظامی ایران را دریافت کرد (کاوه، ۱۳۹۸، ص ۱۲)، ایشان همواره توسط مقامات آمریکایی و اسرائیلی تهدید به ترور می‌شد و در پاسخ به آن‌ها همواره می‌فرمودند: «این تهدید نیست و کمک به شوقی است، شهادت برای من همانند فرزند دور افتاده از مادر است» (مهران‌فر، ۱۳۹۷، ص ۱۳؛ نقل از صادقی و صولتی، ۱۳۹۸، ص ۵۷) تا اینکه سرانجام ایشان در بامداد جمعه ۱۳ دی ماه ۱۳۹۸ در فرودگاه بغداد در طی یک عملیات تروریستی به آرزوی خود رسید. شهید سلیمانی در کشور ایران فقط یک فرمانده نظامی نبود، بلکه نماد «محور مقاومت» بود که ستون‌های جمهوری اسلامی بر آن بنا شده است. نقش او در پیروزی‌های جبهه مقاومت در مبارزه با استکبار جهانی، صهیونیسم بین‌الملل و ارتجاع منطقه نقشی اثرگذار است که باعث شد حکومت و خلافت خودخوانده داعش در کشور عراق و سوریه از بین رود و از او به عنوان نمادی از مبارزه با تروریسم در جهان (عرفانی‌فر، ۱۳۹۹، ص ۶۷) و به عنوان سردار مقاومت و پایداری یاد شود که شناخت ویژگی‌های فکری و سیره ایشان می‌تواند به عنوان الگوی مقاومت و پایداری جهانی در مقابل دشمنان و متجاوزان در عصر حاضر مطرح باشد.

استکبار ستیزی از آرمان‌های مهم انقلاب اسلامی و بالتبع شهید سلیمانی بود که از نگاه رهبری و بسیاری از بزرگان و مسئولان، شهید سلیمانی مظهر استکبار ستیزی و مبارزه با صهیونیست شناخته می‌شود که اساس اقدامات ایشان بر پایه مبارزه با مستکبران و دفاع از مظلومان قرار داشت و این امر ریشه دینی دارد، زیرا قرآن شیطان را به خاطر سرپیچی از دستور خداوند نخستین موجودی می‌داند که در مقابل امر خداوند استکبار نمود و قدرت طلبان و زورگویان دنیای امروز نماد استکبار هستند. زندگی شهید سلیمانی سراسر شجاعت و حمایت و دفاع از مظلومان بوده است و هنگامی که به نقش تأثیرگذار او در دفاع از مظلومان منطقه نگاه شود، مشخص می‌شود که شهید سلیمانی با شکست سنگین تروریست‌های تکفیری نقشه‌های پلید استکبار جهانی و صهیونیست‌ها برای منطقه را نقش بر آب کرد. همچنین حضور او در صحنه‌های نبرد و جبهه مقاومت از یک سو و از طرفی سخنانی‌های شجاعانه او همانند خطاب قرار دادن مستقیم ترامپ رئیس‌جمهور وقت آمریکا در بزرگداشت شهدای همدان نشان از روح بزرگ و شجاعت ایشان به عنوان اسباب و لوازم مهم مقاومت و پایداری دارد.

۳. پیشینه و نوآوری پژوهش

همانطور که گذشت هدف پژوهش حاضر ارائه الگوی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره سردار شهید سلیمانی است که به نظر می‌سد پژوهش‌های انجام‌شده کمتر به این شرایط و عوامل پرداخته‌اند، با این وجود بررسی و آگاهی از پژوهش‌های انجام‌شده و پیشینه موجود می‌تواند نویسنده را در رسیدن به هدف یاری نماید و بر همین اساس در این قسمت سعی شده است تا به برخی از پژوهش‌ها که ارتباط بیشتری با موضوع متن حاضر دارند اشاره شود.

داوند (۱۴۰۳) با مطالعه راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام به این مسئله پرداخته است که روش ایشان نه برای توسعه طلبی ایران بلکه برای وحدت در جهان اسلام و حمایت از مظلوم و مبارزه با ظالم بوده است. حاجی اکبری و شیردل (۱۴۰۲) با تبیین آموزه‌های دینی در اندیشه و سیره شهید سلیمانی با تأکید بر وصیت‌نامه شهید به این نتیجه رسیدند که شهادت طلبی، ولایت‌محوری، توحیدباوری، عشق به اهل بیت (ع)، اخلاق‌مداری و توجه به اصول دین مهمترین آموزه‌های دینی سیره و سلوک او بود. اصغری (۱۴۰۱) با بررسی و تبیین الگوی مدیریتی شهید سلیمانی به این نتیجه رسید که تمام مؤلفه‌های رهبری تحول‌آفرین اندیشه و سیره شهید سلیمانی مبتنی بر خدا محوری است. نوروزی و همکاران (۱۴۰۱) در مطالعه دیگری که نوآوری‌های نظامی مدیریتی شهید سلیمانی را بررسی کردند به این نتیجه رسیدند که نوآوری ایشان در تألیف قلوب و اتحاد مؤثر بوده و تلاش برای ایجاد ائتلاف با نیروی غیر مسلمین همراه یکی از تأثیرگذارترین نوآوری‌های او در این زمینه بوده است. مهدی‌پور (۱۴۰۰) با تبیین الگوی مقاومت شهید سلیمانی به این نتیجه رسید که دفاع مقدس نقطه آغاز جامعه مقاوم بوده که باید از آن درس گرفت و با شناسایی موانع و آسیب‌ها از طریق عناصر توحیدی الگوی مقاومت و پایداری را تداوم بخشید. همچنین نصیری (۱۳۹۹) با بررسی نقش سیره شهید سلیمانی در افزایش سرمایه اجتماعی با تأکید بر اعتماد به این نتیجه رسید که عناصری مانند ساده‌زیستی، صداقت و ایثارگری، وحدت‌گرایی، مردم‌داری و مردم‌باوری، و حفاظت از منافع ملی، امانتداری و حفظ بیت‌المال از مهمترین عناصر ایجاد اعتماد و به دنبال آن افزایش سرمایه اجتماعی با نگاه به سیره شهید سلیمانی هستند.

همچنین از سایر پژوهش‌ها می‌توان به کریم‌خانی (۱۴۰۰)، «اسرار سلیمانی»، کاوه (۱۳۹۸)، «من قاسم سلیمانی هستم سرباز ولایت»، عرفانی‌فر (۱۳۹۹) «نقش راهبردی حاج قاسم سلیمانی در شکل‌گیری محور مقاومت و مدیریت توحیدی آن»، رضائی (۱۳۹۹) «نگاهی به ویژگی‌های سردار اندیشه و سیره ساز، حاج قاسم سلیمانی» مانند ایمان به خدا، اخلاص، ساده‌زیستی، ولایت‌مداری، مبارزه با استکبار، دفاع از مظلومان، فرا جناحی بودن و محبوبیت جهانی، مجیدی (۱۳۹۹) «ویژگی‌های شخصیتی، هویتی و مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی»، عباس‌زاده (۱۳۹۹) «مؤلفه‌های تربیتی اندیشه و سیره شهید سلیمانی» و صادقی و صولتی (۱۳۹۸) «بررسی اقتدار در گفتار سردار سلیمانی با تکیه بر سازه‌های معنا ساز؛ نمونه سخنرانی خطاب به ترامپ» اشاره نمود که هر کدام به موضوعی در مورد شهید سلیمانی پرداخته‌اند.

همانطور که در پیشینه مشخص است اگرچه پژوهش‌های مختلفی در مورد اندیشه، سیره و زندگی شهید سلیمانی از ابعاد مختلف ویژگی‌های اخلاقی و فردی تا مشخصات رزمی و مقابله‌ای ایشان در برابر دشمنان و متجاوزان تا کنون انجام شده است، اما به نظر می‌رسد مدل مقاومت و پایداری نهفته در اندیشه و سیره سردار سلیمانی با نگاه کاربردی و به شیوه الگوی پارادایمی تا کنون مشخص و بررسی نشده است و لذا نوآوری پژوهش حاضر بر خلاف پژوهش‌های نامبرده که عمدتاً به الگوهای مدیریتی، سبک زندگی و مؤلفه‌های تربیتی پرداخته‌اند و کمتر الگو یا مدلی از مقاومت و پایداری در اندیشه ایشان ارائه نمودند، بر این فرض تأکید دارد که سیره و اندیشه شهید سلیمانی بر محور مقاومت و ایستادگی قرار دارد که شناخت آن و آگاهی از شرایط، زمینه‌ها و راهبردهای آن می‌تواند به عنوان الگویی جهانی و عملیاتی در مبارزه با استکبار و ظلم جهانی مورد توجه قرار گیرد.

۴. روش پژوهش

روش و شیوه مستندسازی راه طی شده در پژوهش حاضر (پورعزت، ۱۳۹۳، ص ۳) است که کیفی و مبتنی بر داده بنیاد^۱ است. نظریه داده بنیاد یک روش کیفی و دارای نظامی است که الگوی پدیداری آن طی یک فرآیند کنش یا برهم کنش درباره یک موضوع واقعی در سطح مفهوم کلی قرار دارد (کرسول^۲، ۲۰۰۵، ص ۳۹۶) و بر همین اساس نظریه و مدل برخاسته از اطلاعات در طول تحقیق رشد می کند و الگوی آن از تعامل پیوسته بین گردآوری و تحلیل داده ها شکل می گیرد (استراوس^۳، ۱۹۸۷، ص ۱۶۸).

با توجه به موضوع پژوهش که ارائه مدل پارادایمی از مقاوت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی است، جهت گیری پژوهش، توسعه ای با دیدگاه اکتشافی است. به منظور ارائه مدل نهایی پژوهش، از الگوی پارادایمی^۴ استراوس و کوربین استفاده شده است. بر اساس این دیدگاه برای کشف جزئیات مختلف از مسائل و پدیده های حساس مانند: ارزش ها و امنیت و فرآیندهای ذهنی می توان از روش های کیفی استفاده کرد (استراوس و کوربین، ۱۴۰۱، ص ۳۳).

با توجه به اینکه هدف پژوهش ارائه مدل پارادایمی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی است، برای جمع آوری اطلاعات و داده های پژوهش از روش اسنادی و مرور نظامند اطلاعات استفاده گردید. بدین منظور کلیه کتب، مقالات، پژوهش ها، خاطرات و متون علمی مرتبط با شهید سلیمانی به عنوان منابع مورد توجه قرار گرفت. معیار ورود منابع به پژوهش داشتن مطالب و نشانه های مرتبط با مقاوت و پایداری بود که بر این اساس تعداد ۱۲ منبع مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. روال کار بدین صورت بود که ابتدا در مورد سردار سلیمانی در میان منابع و مطالب مختلف کتبی مانند کتب، پژوهش، پایان نامه، مقالات و ... و منابع اینترنتی و صحبت ها و مصاحبه های شهید و یا افراد مختلف و همزمان در مورد ایشان جستجو انجام شد و سپس کلیه مواردی که نشان و موضوعی از مقاوت و پایداری داشتند، جدا و انتخاب شد. پس از آن و بر اساس سئوالات پژوهش مبتنی بر مشخص نمودن زمینه ها، شرایط علی، مداخله ای، راهبردها و نتایج و پیامدهای مقاوت در اندیشه و سیره شهید سلیمانی اطلاعات کدبندی و در جداول مربوط قرار گرفت و در نهایت مدل پارادایمی پژوهش شکل گرفت.

در پژوهش کیفی، نمونه مشارکت کننده مورد مطالعه با هدف دست یابی به بالاترین اطلاعات در مورد پدیده مدنظر انتخاب می - شود (رنجبر و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۲۳۹) و به همین علت سعی گردید تا اسناد و منابعی انتخاب و مورد بررسی قرار گیرد که بیشترین اطلاعات را در اختیار پژوهشگر قرار دهد. لذا انتخاب نمونه مورد مطالعه نظری و هدفمند بود.

برای ارزیابی پژوهش های داده بنیاد معیار مقبولیت توسط کوربین و استراوس (۲۰۰۸) ارائه شده است، بدین معنا که نتایج به دست آمده تا چه اندازه بیانگر دانش و اطلاعات صحیح در مورد پدیده مورد مطالعه است. آن ها معیارهای مختلفی را برای مقبولیت معرفی کردند که از جمله می توان به حساسیت پژوهشگر، روش شناسی دقیق و تکرار یافته ها و بازخورد آگاهان از موضوع اشاره نمود (مقدم و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۳۳) و در این پژوهش علاوه بر حساسیت پژوهشگر اطلاعات به دست آمده در اختیار چند نفر از آگاهان موضوع و نمونه مورد مطالعه که از زندگی و سیره شهید سلیمانی و برخی پژوهش های انجام شده در مورد ایشان آگاهی نسبتاً کاملی داشتند، قرار گرفت که آنان صحت اطلاعات را تأیید نمودند. جهت پایایی پژوهش نیز از روش حسابرسی که نشانگر وضوح و روشنی فرآیند تصمیم به کار رفته توسط محقق و سازگاری مطالعه است (داونینگ^۵، ۲۰۰۴) استفاده شد. بدین ترتیب که فرآیند اجرای تصمیمات و همچنین داده های خام، کدها، مقولات، فرآیند مطالعه و سوالات و اهداف در اختیار دو نفر از صاحب نظران قرار گرفت و با حسابرسی دقیق تأیید شد.

۵. یافته ها

¹ Grounded Theory

² Creswell

³ Strauss

⁴ Paradigm

⁵ Downing

پس از جمع‌آوری اطلاعات و بررسی منابع موجود، اطلاعات به‌دست آمده در دو بخش یافته‌های توصیفی و یافته‌های تحلیلی ارائه شده است. بنابراین در قسمت توصیفی به تبیین منابع و اسناد مورد استفاده پرداخته و در قسمت تحلیلی اطلاعات و مفاهیم به دست آمده کدگذاری و تفکیک گردید و مهمترین مفاهیم و مضامین مشخص شده در منابع و بررسی‌های پژوهش استخراج و در قالب مضمون‌های اصلی در جداول مربوطه گردآوری شدند.

۱-۵. یافته‌های توصیفی

همانطور که در قسمت روش‌شناسی پژوهش گذشت، تعداد ۱۲ پژوهش در مورد شهید سلیمانی به همراه مصاحبه و بررسی سایر اخبار و اطلاعات از سیره و زندگی شهید سلیمانی مورد مطالعه قرار گرفت که در جدول زیر اطلاعات توصیفی آنان ارائه شده است.

جدول ۱. مشخصات منابع پژوهش

ردیف	اطلاعات	گروه‌ها	تعداد	درصد
۱	سال نشر و چاپ	۱۴۰۲-۰۳	۲	۱۷٪
		قبل از ۱۴۰۰	۳	۲۵٪
		کتاب	۷	۵۸٪
۲	نوع اثر	مقاله و پژوهش	۱۱	۹۲٪
		مدیریت	۵	۴۲٪
۳	موضوع اصلی	سبک زندگی	۳	۲۵٪
		سایر موارد	۴	۳۳٪
۴	تعداد نویسندگان	تک نویسنده	۹	۷۵٪
		دو نویسنده	۲	۱۷٪
		سه نویسنده و بیشتر	۱	۸٪

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

همانطور که اطلاعات جدول نشان می‌دهد بیشترین پژوهش‌های مطالعه شده مربوط به سال ۱۴۰۰ هستند که عمدتاً مقاله و پژوهش بوده و چون کتاب‌های تهیه شده پیرامون سردار سلیمانی بیشتر به سبک زندگی دینی و معرفتی ایشان پرداخته است، در پژوهش از بررسی کتب کمتر بهره برده شده و بیشتر موارد بررسی شده مقالات بودند که عمدتاً تک نویسنده بوده و ترکیبی از عناصر اخلاقی، نظامی و ویژگی‌های مهم شخصیتی شهید سلیمانی را مطرح نموده‌اند.

۲-۵. یافته‌های تحلیلی

در ادامه فرآیند پژوهش و همزمان با تحلیل اطلاعات به دست آمده، ضمن ارائه تعاریف شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر مهمترین مفاهیم و مضامین آن‌ها ارائه می‌گردد.

- شرایط علی

منظور از شرایط علی اموری است که باعث انجام و شکل‌گیری یک پدیده می‌شوند و در چرایی آن نقش دارند (استراوس و کوربین، ۱۴۰۱، ص ۱۵۳). شرایط مهم و متعدد در مقاومت و پایداری شهید سلیمانی نقش داشتند که بر اساس تحلیل اطلاعات و یافته‌ها شامل ۲۳ مفهوم کلی ذیل ۳ مضمون اصلی «ایمان و توکل به خدا، نرمی با دوستان و سختی با دشمنان و بصیرت و دشمن‌شناسی» هستند (جدول شماره ۱). در تبیین موارد نامبرده باید گفت که سیره و اندیشه شهید سلیمانی برگرفته از تعالیم قرآنی و سیره معصومین (ع) و اندیشه و سیره عاشورا است که توانسته است با ایمان و توکل به خدا و بصیرت و دشمن‌شناسی به مقابله با متجاوزان و رشادت در مقابل آنان بپردازد.

جدول ۱- شرایط علی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی

مفاهیم	مضمون‌های اصلی	شرایط علی
زندگی هدفمند، خشوع در عبادت و نماز امانتداری، امیدواری، نگاه آخرتی، صبر و استقامت، وفاداری به عهد و پیمان، روحیه جهادی	ایمان و توکل به خدا	
توکل به خدا، فعال بودن، مراقبت از رفتار و عمل، سعه صدر، اخلاص داشتن، دعا و مناجات،		
پناه دادن به دیگران، جدیت درمقابل دشمنان	نرمی با دوستان و سختی با دشمنان	
یاری کردن مردان خدا، مردمی بودن، نرم بودن با دوستان سختی در برابر کافران و مهربانی با مؤمنان		
اطاعت از رسول خدا و نپذیرفتن ولایت کافران جهاد با مال و جان، موقعیت شناسی و تیزی،	بصیرت و دشمن شناسی	

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۳

از جمله پرتکرارترین مفاهیم مربوط به چرایی مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی ایمان و توکل او بر خدا است که چه در دوران مقدس و چه پس از آن همگان بر آن اذعان دارند که این ایمان و توکل موجب نیرومندی و محکم شدن اراده فرد است و علاوه بر قوی نمودن قوه‌ی اراده و صبر موجب افزایش مقاومت خواهد بود. در آیه ۲۸ سوره رعد نیز ذکر و یاد خدا و توکل بر خدا باعث قوت قلب و افزایش مقاومت و پایداری انسان دانسته شده و بر این اساس زندگی و سیره شهید سلیمانی سرشار ایمان و توکل به خدا بود. ایشان با داشتن زندگی هدفمند، خشوع در نماز، امانتداری، وفادار به پیمان، توکل به خدا، پناه دادن به دیگران و یاری کردن مردان خدا، پاکدستی و اطاعت از خدا و رسول و نپذیرفتن ولایت کافران، جهاد با مال و جان، در برابر کافران سخت و در برابر مؤمنان مهربان و حکم به عدل (رضائیان، ۱۳۹۹، ص ۲۷۸) نمونه یک انسان مؤمن و متوکل به خدا بود که او را شجاعانه تا نابودی داعش و شهادت خویش رساند.

- شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای یا شرایطی که ریشه در شرایط علی دارند و مربوط به محیط کلان پدیده هستند، در واقع ترکیب شرایط برای شکل دادن به پدیده مربوط هستند (استراوس و کوربین، ۱۴۰۱، ص ۱۵۴) و هنگامی که صحبت از مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی است، مواردی مانند «اخلاق‌مداری، عشق به ائمه و ولایت‌مداری و قناعت و ساده‌زیستی» به عنوان مضامین اصلی در این زمینه قرار دارند (جدول شماره ۲). براساس اطلاعات موجود و با توجه به ۲۴ مفهوم کلی این شرایط باید در تبیین این شرایط گفت شهید سلیمانی از اخلاق و تربیت اسلامی و ولایت‌مدارانه برخوردار بود و این امر باعث شده است تا بتواند با قناعت و ساده‌زیستی و انجام وظایف و مسئولیت‌های خود به عنوان الگویی از مقاومت و پایداری در برابر دشمنان و مخصوصاً مبارزه با گروه‌های تکفیری به موفقیت و پیروزی دست یابد.

جدول ۲- شرایط زمینه‌ای مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی

مفاهیم	مضمون‌های اصلی	شرایط زمینه‌ای
تواضع و فروتنی، عدالت در برخورد، احترام جوانان، خداشناسی، خوش خلقی، محبت و مهربانی خودشناسی، مسئولیت پذیری، تکریم بزرگان، خدمت صادقانه و خالصانه، رفتار مؤدبانه،	اخلاق‌مداری	

عشق به اهل بیت، توسل به ائمه،	عشق به ائمه و ولایتمداری
سرسپردگی به ولایت فقیه، اطاعت از ولی فقیه،	
زیارت قبور ائمه (ع)، محبت اهل بیت،	
ساده زیستی، دوری از تجملات،	قناعت و ساده‌زیستی
همراهی با زیردستان، همدردی با محرومان، ایثار و فداکاری	
مردمی بودن، یاری رساندن به محرومان و مظلومان،	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

در تبیین شرایط زمینه‌ای اشاره به این نکته لازم است که ساده زیستی و قناعت در قرآن از اصول اصلی زندگی مؤمنانه بوده و خداوند در این رابطه فرموده‌اند؛ «و به آنچه ما گروه‌هایی از آنان [کافران] را بوسله آن نعمت دادیم، نگاه مکن و بر آنان اندوه مخور و بال محبت خویش را برای مؤمنان فروگستر» (حجر آیه ۸۸). شخص «قانع» کسی است که بین روح و جسم او هماهنگی برقرار شده است، هنگامی که به مقدار کفایت و نیاز بیاید، روح و جسم او اشباع می‌گردد و بدون جهت حرص نمی‌زند و به حقوق هر کس حمله نمی‌کند. در حقیقت «قناعت» یک نوع بی‌نیازی روحی و برخوردار از سرمایه اعتماد به نفس و قدرت‌های اخلاقی است (کتابچی، ۱۳۸۷، ص ۱۵۴-۱۵۳) که توان و استقامت فرد را بالا می‌برد و سردار سلیمانی در تمام دوران زندگی خویش به این صفت اخلاق آراسته بوده و در اندیشه و عمل آن را ترویج می‌دادند. چنانکه حجت الاسلام شیرازی، نماینده ولی فقیه در نیروی سپاه قدس پس از شهادت سردار سلیمانی اعلام کرد که؛ «آن شهید نیکویخت در سفرهای مختلف منطقه‌ای خود از گرفتن حق مأموریت پرهیز می‌کرد و گاه‌ها در تأمین مخارج زندگی خانواده خویش با مشکل مواجه می‌شد. با توجه به اینکه که سردار سرافراز اسلام بالاترین درجه نظامی در کشور را داشت و در صورت تمایل می‌توانست از این درجه، استفاده‌های فراوان کند؛ که نکرد!» (عرفانی‌فر، ۱۳۹۹، ص ۷۱). همچنین که حضور پیوسته او در میدان جهاد و شهادت ایشان نشان از عدم احساس تعلق و وابستگی او به دنیا و ساده زیستی ایشان بود.

پیرامون مهربانی و خوش خلقی او نیز همگان اذعان دارند که بسیار انسان مهربان و خوش اخلاقی بود و در سیره و رفتار ایشان آمده است که آن شهید در اوج اقتدار و صلابت در جبهه نبرد و جنگ، در اوج رحمت تواضع، عطف و مهربانی با مؤمنین، دوستان و اهل خانه بود (رضایی، ۱۳۹۸). شهید سلیمانی به دفعات زیاد و با کمال خضوع در کنار مردم مظلوم بود و خروش و سختی او در برابر زورگویان و گردنکشان را به ظاهر می‌گشت. مهربانی زیاد او به مردم مصیبت دیده خوزستان از سیل و همچنین مردم رنج دیده عراق و سوریه در این سال‌ها مثال‌های روشن نزدیکی عمل سردار سلیمانی به سیره نبوی (عرفانی‌فر، ۱۳۹۹، ص ۷۲) و خوش خلقی و مهربانی ایشان است.

- شرایط مداخله‌گر

منظور شرایطی است که با توجه به عملکرد خود می‌توانند در پدیده مداخله و باعث افزایش یا کاهش اثرات آن شوند (محسنی تبریزی، ۱۳۹۵، ص ۱۴۸) و تحلیل اطلاعات پژوهش نشان داد که مهم‌ترین شرایط مداخله‌گر در مقاومت و پایداری شهید سلیمانی شامل ۲۰ مفهوم کلی و در مضامین « وحدت و یکپارچگی سازمانی، مهارت و نبوغ نظامی و شجاعت، شهامت و قدرت» هستند (جدول شماره ۳). در تبیین یافته‌های این بخش باید گفت که توجه به اصول تعلیم و تربیت و آموزش‌های نظری و عملی شهید سلیمانی نه تنها به عنوان یک ویژگی مهم شخصیتی بلکه به عنوان یکی از عوامل مهم در مقاومت و پایداری او مطرح است.

جدول ۳- شرایط مداخله‌گر مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی

مفاهیم	مضمون‌های اصلی	شرایط مداخله‌گر
--------	----------------	-----------------

۱ - فلا تمدن عینیکَ إلی ما متعنا به أزواجاً منهمْ ولا تحزن علیهمْ و اخفیض جناحکَ للمؤمنین (سوره حجر آیه ۸۸)

وحدت و یکپارچگی	بسیج منابع، روحیه انقلابی و جهادی،
سازمانی	هماهنگی نظامی و سازمانی،
	اتحاد میان اقوام، اتحاد میان نیروهای نظامی،
مهارت و نبوغ نظامی	آموزش‌های نظامی، آمادگی جسمانی،
	مهارت‌های جنگی و مبارزه، دشمن شناسی،
	تناسب اقدامات نظامی با موقعیت‌ها، سرعت عمل،
شجاعت، شهامت و	شجاعت مثال زدنی، نهراسیدن از تهدید دشمن،
قدرت	خستگی ناپذیری، فرامرزی بودن،
	پروا نداشتن از دشمن، جنگ و مبارزه، مقابله و ایستادگی
	شجاعت و قدرت همراه تدبیر، پایداری در مبارزه،

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

در تبیین یافته‌های این قسمت باید گفت داشتن نبوغ نظامی و آگاهی از فنون جنگی و رزمی، یکی از مهم‌ترین شاخص‌های دفاع، پایداری و مقاومت در برابر دشمنان است و آیات قرآن سرشار از نکات و دستوراتی در این رابطه است که اهمیت این امر را به خوبی نمایان می‌سازد. آنچنان که در قرآن از فرماندهانی چون حضرت داود (ع)، ذوالقرنین، طالوت، سلیمان و نبوغ نظامی آن‌ها یاد شده است (بیات و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۸۰-۱۷۰) و آنچه در اندیشه و سیره سردار سلیمانی نیز به چشم می‌خورد، آگاهی و نبوغ نظامی ایشان و تسلط او به دانش رزم بود که برای کسب این دانش و مهارت دقیق و حساس، به گونه‌ای کاربردی و نه صرفاً نظری، بایستی در میدان نبرد، حضوری مستمر داشت و به مرور با زوایای مختلف و پیچیدگی‌های فراوان آن آشنا شد. او حداقل، سه میدان عمده رزم را آزموده بود: میدان دفاع مقدس، میدان مبارزه با اشراک مسلح و سرانجام مبارزه در عرصه فرامرزی و منطقه‌ای در عراق و سوریه جهت نابودی داعش.

– راهبردها

منظور از راهبردها اقدامات مثبت و منفی هستند که در مقابل شرایط علی و زمینه‌ای به وجود آمده و اجازه مدیریت پدیده را به فرد می‌دهند (استراوس و کورین، ۱۴۰۱، ۱۵۵). با بررسی اطلاعات و داده‌های پژوهش مشخص گردید که مهم‌ترین راهبردهای مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی شامل ۱۷ مفهوم کلی و در مضامین «اقدامات فرهنگی و انگیزشی، حفظ منافع ملی و مذهبی و ولایت محوری» قرار دارد (جدول شماره ۴). در تبیین این موارد باید گفت خواهش زیاد از دیگران باعث تهدید روابط انسانی و در صورت تکرار نگاه تحقیرآمیز به شخص و از بین رفتن عزت نفس و اعتماد به نفس می‌شود، زیرا وقتی عزت نفس انسانی خدشه دار و یا فروکش نماید، قدرت مقابله و مقاومت او هم کاهش پیدا می‌کند. در آموزه‌های دینی این درخواست‌ها چنان نکوهیده است که نفرت پروردگار را به دنبال خواهد داشت (شرفی، ۱۳۸۸، ص ۵۹-۵۸) و در این زمینه حضرت رضا (ع) نیز فرموده‌اند: «خداوند از خواهش بسیار (از دیگران) تنفر دارد» (عطاردی، ۱۴۰۶، ج ۱، ص ۲۸۵). در سیره سردار سلیمانی نیز پرهیز از خواهش از دیگران آشکار است. در خاطره‌ای از دختر ایشان در این رابطه آمده است که وقتی در دانشگاه برای او مشکلی پیش آمده بود و با ایشان مشورت نمودند، سردار سلیمانی به جای استفاده از موقعیت خود و درخواست کردن از دیگران به دختر خود فرمود که «مبادا خودت را معرفی کنی که دختر سردار سلیمانی هستی» (طهرانچی، ۱۳۹۸).

جدول ۴- راهبردهای مقاومت و پایداری اندیشه و سیره شهید سلیمانی

راهبردها	مضمون‌های اصلی	مفاهیم
	اقدامات فرهنگی و	پرهیز از خواهش زیاد از دیگران،
	انگیزشی	عمل به وعده‌ها، توجه به مطالعه و کتابخوانی،

	دوری از هیاهو، راهنمایی نویسندگان دفاع مقدس،
	تشویق فرماندهان و مبارزان، توجه به ادبیات مقاومت،
حفظ بیت‌المال، توجه به منافع ملی و مذهبی،	حفظ منافع ملی و
پرهیز از تخریب منابع، بهره‌وری منابع،	مذهبی
توجه ویژه به امر رهبر، ترجیح امر رهبری بر نظر شخصی،	ولایت‌محوری
ولایی بودن، سرباز رهبری، دفاع از ولایت،	
تشویق به ولایت‌محوری،	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

در تبیین یافته‌های این قسمت باید گفت شهید سلیمانی از جمله مدیران و فرماندهان ارشد نظامی بود که دغدغه حفظ منافع ملی را داشت و همیشه این امر را چه در دروان جنگ تحمیلی و چه هنگام مبارزه با داعش مورد توجه و تأکید قرار می‌داد (نصیری، ۱۳۹۹). ایشان در زندگی خود همیشه ولایت‌مدار بود و با شیوه‌های مختلف نظری و عملی دیگران را نیز تشویق به این امر می‌نمود. زیرا پیامبر اکرم (ص) محبت و عشق به اهل بیت (ع) را مساوی با داشتن تمام خیر و نیک دنیا و آخرت می‌داند و می‌فرماید: «اگر خداوند متعال عشق به من و اهل بیت من را به عنوان رزق و روزی در سفره کسی قرار دهد، آن شخص به تمام خیر دنیا و آخرت دست پیدا کرده است» (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۵۱۵). عشق به اهل بیت و ولایت‌مداری در سیره و شهید سلیمانی به خوبی قابل مشاهده است. به گونه‌ای که ایشان از عمق جان شیفته اهل بیت (ع) و دوستدار مقام معظم رهبری (مدظله) بود و اعتقاد و ارادت و عشق به خاندان رسالت، در اعماق وجودش رسوخ نموده بود. پیوسته متوسل به آن بزرگواران بود. هرگاه به زیارت مضجع شریف یکی از معصومین تشریف می‌یافت، سُکر و نشئه حلاوت حضور در جوار مرقد مطهرشان، روح آسمانی‌اش را جلا می‌بخشید و بهجت و سروری تام و تمام جان شیفته‌اش را فرا می‌گرفت (رضائیان، ۱۳۹۹، ص ۲۸۱). از طرفی تبعیت و سرسپردگی از ولی‌امر و ولایت فقیه نیز که یک امر مهم در مقاومت و پایداری مطرح است و حضرت علی (ع) در نهج البلاغه عدم تبعیت از سرپرست را سبب نابسامانی در امور و ناتوانی می‌داند، مورد توجه شهید سلیمانی بوده و همیشه خود را به عنوان یک سرباز ولی فقیه، عاشق ولایت فقیه دانسته به گونه‌ای که از او تعبیر به مالک اشتر می‌شد.

– پیامدها

پیامدها همان نتایج راهبردهای پدیده هستند. پیامدها تحت تأثیر شرایط و راهبردها قرار دارند (استراوس و کوربین، ۱۴۰۱). مضامین دریافت شده از پیامدهای مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی شامل: «آرامش و امنیت، اقتدار و توانایی، وحدت و انسجام و پیروزی و شکست دشمنان» و ۲۲ مفهوم فرعی است (جدول ۵).

در تبیین یافته‌های این بخش باید گفت که بدون تردید مقاومت و پایداری سازنده و با توجه به سیره و اندیشه‌های دینی و اسلامی شهید سلیمانی باعث آرامش و امنیت است و نشان‌دهنده اقتدار و توانایی او و بالتبع جامعه اسلامی و ایرانی در مقابل دشمنان است. زیرا دشمن‌شناسی و بصیرت او سبب فهم صحیح واقعیت‌ها و در نتیجه اقدام بجا و اصولی، حضور به موقع در مشکلات و بحران‌ها، شناخت سره از ناسره در غبار فتنه‌ها، شناخت به هنگام فتنه‌ها و فتنه‌گران و دشمنان، فهم شگردها، اهداف و راهبردهای موقت و همیشگی دشمن، هوشیاری به موقع مقابل دسیسه‌های دشمن و کنترل پیوسته آن، شناخت دوست از دشمن و غافل نبودن از دشمن داخلی بود. شهید سلیمانی همیشه خطر دشمنان را در صحنه‌های متعدد داخلی و منطقه‌ای و فرماندهی شناخت و با زیرکی خاص خود، دسیسه‌های آنان را خنثی کرد. همچنین هوش و دشمن‌شناسی او همراه با اطاعت از ولایت، در زمان‌های مختلف مانند حوادث سال ۱۳۸۸ باعث شد در امتحان‌های مختلف سربلند شود. هفته‌نامه آمریکایی نیوزویک در نسخه بین‌المللی خود در سوم دسامبر

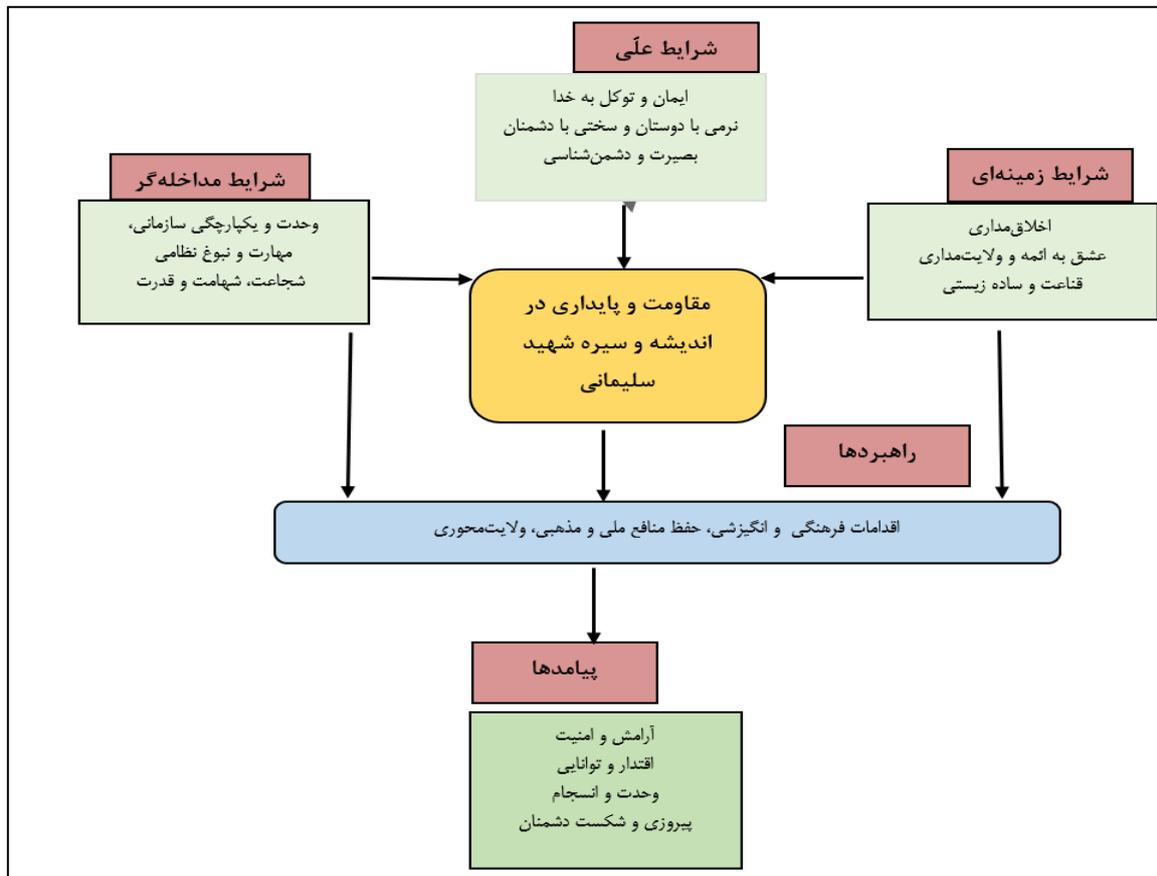
۲۰۱۴ تصویری از ژنرال قاسم سلیمانی روی جلد خود چاپ کرده و در کنار تصویر او نوشت: «اول با آمریکا می‌جنگید، و الان داعش را درهم می‌کوبد. او فردی باهوش و عاشق نبرد و زبده این کار است» (جاوید، ۱۳۹۸؛ عرفانی‌فر، ۱۳۹۹، ص ۶۹).

جدول ۵ - پیامدهای مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی

پیامدها	مضمون‌های اصلی	مفاهیم
	آرامش و امنیت	آرامش منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، امنیت فردی و جمعی، امنیت در سایر حوزه‌ها، تحقق اهداف مقاومت و پایداری، پیشرفت همه جانبه
	اقتدار و توانایی	افزایش قدرت و توانایی، ترس دشمنان، نفی سلطه جویی، ایستادگی و مقاومت، افزایش اقتدار نظامی، پایداری حکومت، اتحاد اسلامی، نظم در امور، روحیه ایثارگری، انسجام اجتماعی، ارتقای سرمایه اجتماعی، وحدت مسلمانان، امیدآفرینی، افزایش دوستی‌ها و مودت، پیشرفت نظامی، خنثی سازی تهدیدات و حملات دشمن
	وحدت و انسجام	ترس و شکست دشمنان، عقب نشینی دشمنان، ناامیدی دشمن
	پیروزی و شکست دشمنان	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

شکل شماره ۱ نمودار مدل پارادایمی حاصل از یافته‌های پژوهش را نشان می‌دهد.

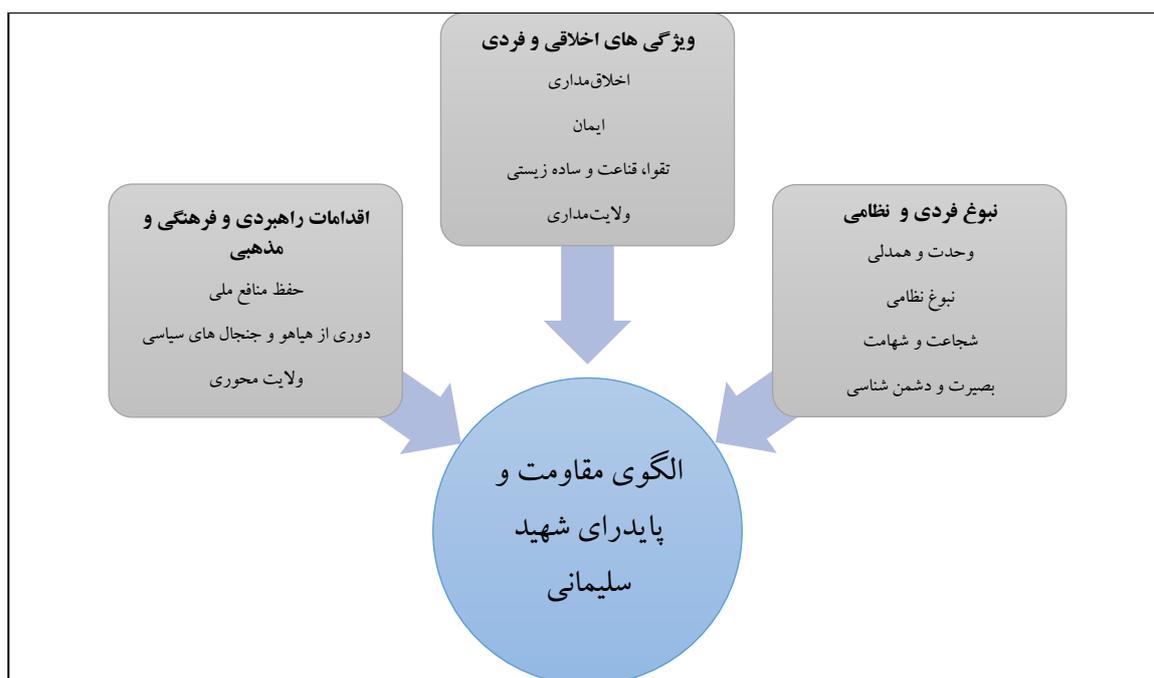
شکل ۱: الگوواره‌ای مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی

۶. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

هدف از انجام این پژوهش کشف ویژگی‌ها و ارائه مدل مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی به روش پارادایمی و بر اساس نظریه داده بنیاد بود. جهت رسیدن به مدل مذکور، بررسی منابع و مستندات موجود پیرامون اندیشه و سیره این شهید انجام و تجزیه تحلیل اطلاعات به دست آمده صورت پذیرفت. کدگذاری مفاهیم حاصل از اطلاعات به دست آمده باعث شکل‌گیری ۲۱۸ مفهوم اولیه شد. پس از تعدیل و حذف مفاهیم یکسان، تعداد ۱۰۶ مفهوم محوری و در نهایت ۱۶ مضمون اصلی بر ساخت شد. مضامین اصلی شامل ایمان و توکل به خدا، نرمی با دوستان و سختی با دشمنان و بصیرت و دشمن‌شناسی (شرایط علی)، اخلاق‌مداری، عشق به ائمه و ولایت‌مداری و قناعت و ساده زیستی (شرایط زمینه‌ای)، وحدت و یکپارچگی سازمانی، مهات و نبوغ نظامی و شجاعت، شهامت و قدرت (شرایط مداخله‌ای)، اقدامات فرهنگی و انگیزشی، حفظ منافع ملی و مذهبی و ولایت‌محوری (راهبردها) و امنیت و آرامش، اقتدار و توانایی، وحدت و انسجام و پیروزی و شکست دشمنان (پیامدها) هستند.

با توجه به مفاهیم و مضامین اصلی پژوهش، هسته مرکزی یعنی «مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی» شکل گرفت و در واقع مدل پژوهش نشان‌دهنده شرایط، علل و راهبردها و نتایج مقاومت و پایداری در اندیشه و سیره شهید سلیمانی است که با توجه به اطلاعات پژوهش می‌توان گفت توجه به ویژگی‌های شخصیتی و نبوغ نظامی شهید سلیمانی به عنوان یک الگو می‌تواند در شرایط بحرانی و مبارزه با دشمنان اسلام و ایران مورد توجه قرار گیرد.

در تبیین یافته‌های پژوهش باید گفت مقاومت و پایداری به عنوان یک سلاح مهم در چرخه زندگی موجودات مطرح بوده و در رابطه با انسان‌ها این امر از اهمیت بیشتری برخوردار است. به گونه‌ای که در قرآن و احادیث دفاع از خود و جامعه در برابر بیگانگان یک اصل اساسی شمرده شده است و قرآن مؤمنان را به دفاع، پایداری و ایستادگی در مقابل دشمنان و متجاوزان تشویق نموده است و اندیشه و سیره شهید سلیمانی به عنوان یک فرمانده نظامی که از سال‌های دفاع مقدس تا هنگام شهادت همیشه در جبهه‌های نبرد حضور داشته است، برگرفته از آیات قرآن و تعالیم دینی و بر پایه مکتب عاشورا است و سرشار از مفاهیم، اعمال و اقداماتی است که به عنوان الگوی جهانی مقاومت و پایداری شناخته می‌شود. چرا که زندگی و سیره شهید سلیمانی برگرفته از دستورات قرآن و سیره معصومین (ع) و مکتب عاشورا بوده و نشانگر این است که سیره مقاومت و پایداری ایشان به عنوان یک الگوی موفق عمل نمود که با نابودی داعش کارایی آن را اثبات نمود و باید عناصر آن به صورت یکجا و در یک مجموعه نگریسته شود. شهید سلیمانی به عنوان یک فرمانده نظامی و مبارز شجاع با داشتن ویژگی‌های اخلاقی و فردی چون اخلاق‌مداری، ایمان به خدا، تقوا، ساده زیستی و قناعت در امور همراه با ولایت‌مداری و همچنین کسب مهارت‌ها و نبوغ نظامی با تأکید بر وحدت و حمایت از مظلومان و مسلمانان، شجاعت و شهامت، بصیرت و دشمن‌شناسی همراه با اقدامات به موقع و راهبردی چون حفظ منافع ملی، دوری از جنجال‌ها و هیاهوهای سیاسی و مهمتر از آن سرسپردگی ولایت توانست الگویی کاربردی از مقاومت و پایداری به جهانیان معرفی گرداند. تصویر زیر بیانگر این موضوع و الگو است.

شکل ۲: الگوی مقاومت و پایداری شهید سلیمانی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

یافته‌های پژوهش حاضر را می‌توان با نتایج پژوهش‌های زیر همسو دانست، نخست با پژوهش‌های حاجی‌اکبری و شیردال (۱۴۰۲)، اصغری (۱۴۰۱)، نوروزی و همکاران (۱۴۰۱) که آنان اخلاق مداری، ولایت محوری و تلاش برای ایجاد اتحاد و انسجام برای مقابله با متجاوزان از جمله مفاهیم اساسی در اندیشه و سیره شهید سلیمانی دانسته‌اند. همچنین با پژوهش‌های نصیری (۱۳۹۹) و مهدی‌پور (۱۴۰۰) مبنی بر دشمن‌شناسی شهید و امانت‌داری و ساده‌زیستی و زندگی اخلاق‌مدارانه ایشان که به عنوان الگوی مدیریتی و نظامی برای دیگران مورد توجه است. از طرفی نتایج پژوهش نشان داد که موفقیت شهید سلیمانی وابسته به عشق و ارادت او به ائمه و ولایت مداری بود که این با نتایج پژوهش کاوه (۱۳۹۸) و مجیدی (۱۳۹۹) همسو است و آنچه بیش از سایر موارد باید به آن دقت شود دغدغه‌مندی ایشان برای دفاع از مظلومان و مبارزه با استکبار جهانی است که در نتایج پژوهش رضایی (۱۳۹۹) نیز به آن اشاره شده است.

در نتیجه دقت به این نکته که استفاده از الگوهای موفق و ثابت شده می‌تواند در مبارزه با دشمنان و خصوصاً گروه‌های تکفیری و تروریستی کارساز باشد، استفاده از الگوی مقاومت و پایداری شهید سلیمانی که دارای مؤلفه‌های مختلف دانشی و بینشی و عملکردی است به عنوان یک میراث ارزشمند برای بیداری و رشد فرهنگ ایستادگی و مقاومت در همه زمان‌ها و مکان‌ها قابل اتکا و استفاده است تا ضمن پیروزی بر دشمنان به سطح مطلوب از قدرت و ایستادگی در جهان رسید.

براساس نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود با طراحی یک الگوی جامع و کامل از مقاومت و پایداری شهید سلیمانی در سطح ملی و بین‌المللی و اشاعه آن توسط رسانه‌های مختلف، الگو به صورت کاربردی در بین همه مسلمانان و آزادگان جهان ترویج شود. همچنین پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد؛

- با توجه به الگوی نامبرده و انجام پژوهش‌های تکمیلی دیگر به بررسی ظرفیت و نقش اندیشه و سیره شهید سلیمانی برای افزایش تاب‌آوری در مسائل و مشکلات فردی و اجتماعی افراد جامعه در طول زندگی توجه شود.

- فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در بین فرماندهان، نیروهای نظامی و انتظامی در کنار مهارت‌های رزم قرار گیرد و آمادگی ذهنی در کنار دانش و آگاهی همسو با آمادگی جسمی و رزمی مد نظر قرار گیرد.

- براساس سیره و اندیشه شهید سلیمانی توجه بیشتر به منافع و منابع ملی، حفظ بیت المال و دقت در افزایش بهره وری در تمام امور کشور صورت پذیرد.
- برای رسیدن به سطوح بالای مقاومت و ایستادگی ولایت محوری و حرکت در جهتی که ایشان معرفی و راهنمایی می کند با تمام نیرو توان پیگیری شود.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. استراس، آنسلم؛ کوربین، جولیت. (۱۴۰۱). *مبانی پژوهش کیفی فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای*، ترجمه ابراهیم افشار، چاپ دهم، تهران: نی.
۳. اسدالهی، مسعود. (۱۳۹۹). *از مقاومت تا پیروزی*، تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات اندیشه سازان نور.
۴. اصغری، ملیحه. (۱۴۰۱). *تبیین الگوی مدیریتی شهید سلیمانی در جبهه مقاومت (یک مطالعه سنتزپژوهی)*، *مطالعات بیداری اسلامی*، ۱۱(۳): ۲۵-۱۵۳-۱۷۶.
۵. امیری خراسانی، احمد؛ هدایتی، فاطمه. (۱۳۹۳). *ادبیات پایداری، تعاریف و حدود، ادبیات پایداری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان*، ۶(۱۰): ۲۳-۴۱.
۶. آل نبی، سیدمحسن و یوسفی مقدم، محمدصادق. (۱۴۰۰). *چالش‌های مقاومت از منظر قرآن کریم، مطالعات بیداری اسلامی*، ۱۰(۴): ۷-۲۶.
۷. آقاخان‌بی بیژنی، محمود؛ صادقی، اسماعیل و صفری، جهانگیر. (۱۳۹۳). *تحلیل چند مؤلفه پایداری در آثار شارعان پایداری (دعوت به جهاد، ستایش آزادی، مهدویت و پیروزی و...)*، *ادبیات پایداری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان*، ۶(۱۰): ۱-۲۱.
۸. بیات، عبدالحمید؛ محمددینی، محسن؛ صادقی، مجید؛ حیدری دلگرم، محمدمهدی. (۱۳۹۵). *بررسی ویژگی‌های استعدادی فرماندهان نظامی از منظر قرآن کریم، مدیریت اسلامی*، ۲۴(۴): ۱۸۶-۱۶۱.
۹. پورعزت، علی اصغر. (۱۳۹۳). *درآمدی بر روش پژوهش علمی- فراگرد تدوین رساله پژوهشی و دفاع از آن*، تهران: میدانچی.
۱۰. حاجی اکبری، فاطمه و شیردل، معصومه. (۱۴۰۲). *تبیین آموزه‌های دینی در اندیشه و سیره شهید سپهد حاج قاسم سلیمانی (بر مبنای تحلیل محتوی وصیت‌نامه سردار)*، *مطالعات بیداری اسلامی*، ۱۲(۲): ۴۷-۷۶.
۱۱. داوند، محمد. (۱۴۰۳). *روش‌شناسی راهبردهای شهید سلیمانی در جهان اسلام، مطالعات بیداری اسلامی*، ۱۳(۱): ۳۱-۳۳-۵۵.
۱۲. رضایی، حجت الاسلام. (۱۳۹۸). *مهمترین ویژگی‌های اخلاقی شهید سلیمانی از زبان هم‌رزمش، بازبینی شده در ۱۹ بهمن ۱۳۹۹*، قابل بازبینی در لینک؛ <https://www.isna.ir/news/98101410909>
۱۳. رضایی، رضا، موسوی جشنی، سیدصدرالدین. (۱۳۹۶). *ظهور داعش و تأثیر آن بر معادلات منطقه‌ای: مطالعه موردی چالش‌ها و فرصت‌های به‌وجودآمده برای ایران، جامعه‌شناسی جهان اسلام*، ۵(۱۱): ۱۱-۱۷۴-۱۴۹.
۱۴. رضائیان، زهرا. (۱۳۹۹). *نگاهی به ویژگی‌های سردار اندیشه و سیره‌ساز، حاج قاسم سلیمانی*. قابل دسترسی در سایت: <https://www.balagh.ir/content/13210>

۱۵. رنجبر، هادی، حق دوست، علی اکبر، صلصالی، مهوش، خوشدل، علیرضا، سلیمانی، محمدعلی، و بهرامی، نسیم. (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی: راهنمایی برای شروع. مجله دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۱۰(۳) (مسلسل ۳۹)، ۲۳۸-۲۵۰.
۱۶. شرفی، محمدرضا. (۱۳۸۸). مهارت‌های زندگی در سیره رضوی، چاپ سوم، مشهد: آستان قدس رضوی.
۱۷. صادقی، شیوا؛ صولتی، سمیه. (۱۳۹۸). بررسی اقتدار در گفتمان سردار سلیمانی با تکیه بر سازه‌های معنا ساز؛ نمونه سخنرانی خطاب به ترامپ، جستارهای انقلاب اسلامی، ۱(۱): ۵۴-۷۶.
۱۸. صدوق، محمدبن علی. (۱۳۶۲). الخصال، تصحیح علی اکبر غفاری، چاپ اول، قم: جامعه مدرسین.
۱۹. صفائی میکائیل. (۱۳۹۳). افراطی‌گری عمده مانع پیشرفت جوامع اسلامی، مجموعه مقالات همایش پیشرفت از منظر قرآن و حدیث، جلد چهارم، تهران: دبیرخانه مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ نشر الکترونیک.
۲۰. طباطبایی، سیدمحمدحسین. (۱۳۷۱). المیزان فی تفسیر القرآن، قم: اسماعیلیان.
۲۱. طهرانچی، محمد مهدی. (۱۳۹۸). خاطره‌ای از توصیه شهید سلیمانی به دخترش، قابل بازبینی در لیک زیر؛ <https://tabnakjavan.com/fa/news/12715>
۲۲. عباس زاده، روح اله. (۱۳۹۹). مؤلفه‌های تربیتی اندیشه و سیره شهید سلیمانی، مجموعه مقالات دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، اندیشه و سیره شهید سلیمانی، الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۲۳. عباسی، محمود. (۱۳۹۳). سنخ‌شناسی داعش، مطالعات راهبردی جهان اسلام، ۱۵(۵۸): ۱-۲۲.
۲۴. عرفانی فر، علی. (۱۳۹۹). نقش راهبردی حاج قاسم سلیمانی در شکل‌گیری محور مقاومت و مدیریت توحیدی آن، فصلنامه تخصصی حکمرانی متعالی، مدرسه حکمرانی شهید بهشتی، ص ۶۴-۸۲.
۲۵. عطاردی، عزیرالله. (۱۴۰۶). مسند الامام رضا (ع)؛ جلد ۱ و ۲، چاپ اول، مشهد: آستان قدس رضوی.
۲۶. قاسمی، بهزاد. (۱۳۹۹). الگوی مقاومت اسلامی؛ مطالعه بیانات مقام معظم رهبری. پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۰(۲۱): ۲۰۲-۱۷۱.
۲۷. کاوه، ناصر. (۱۳۹۸). من قاسم سلیمانی سرباز ولایت، تهران: نوآوران سینا.
۲۸. کتابچی، محسن. (۱۳۸۷). آئین زندگی از دیدگاه امام رضا «علیه السلام»، چاپ چهارم، مشهد: الف.
۲۹. کریم‌خانی، احد. (۱۴۰۰). اسرار سلیمانی، مقالات جمعی از صاحب نظران درباره شخصیت سردار شهید حاج قاسم سلیمانی، تهران: خط مقدم.
۳۰. مجیدی، حسن. (۱۳۹۹). ویژگی‌های شخصیتی، هویتی و مدیریتی شهی حاج قاسم سلیمانی، وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>
۳۱. محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در مکاتب تفسیری، تهران: اطلاعات.
۳۲. مقدم، ابوالفضل؛ کمالیان، امین‌رضا؛ اورعی یزدانی، بدرالدین؛ کرد، باقر؛ روشن، سیدعلی. (۱۳۹۵). تبیین و طراحی الگوی مدیریت منابع انسانی کارآفرینانه: رویکرد داده بنیاد (مطالعه‌ای در صنعت برق، گروه شرکت‌های ایران ترانسفو)، فصلنامه بهبود مدیریت، ۱۰(۴)، ۱۲۳-۱۵۷.
۳۳. مهدی‌پور، آسیه. (۱۴۰۰). تبیین الگوی مقاومت با تأکید بر سیره شهید سلیمانی، مطالعات راهبردی بسیج، ۲۴(۹۳): ۱۷۴-۲۰۴.
۳۴. میرقادری، سید فضل‌الله؛ کیانی، حسین. (۱۳۹۱). بن‌مایه‌های ادبیات مقاومت در قرآن، مطالعات ادبی متون اسلامی، ۱(۱): ۹۷-۶۹.

۳۵. نصیری، علی اصغر. (۱۳۹۹). سیره شهید سلیمانی در افزایش سرمایه اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر عنصر اعتماد، *مطالعات راهبردی بسیج*، ۲۳ (۸۹): ۶۰-۸۴.
۳۶. نوروزی، خلیل؛ حاجی حسنی، سعید؛ خاتمی، حسن؛ خاتمی، محمد اسماعیل و یعقوبعلی پورکلجندی، علی. (۱۴۰۱). بررسی نوآوری‌های نظامی مدیریتی سردار سلیمانی در جبهه مقاومت، *مطالعات راهبردی بسیج*، ۲۵ (۹۷): ۳۴-۷۱.
37. Corbin, J. & Strauss, A. (2008). "Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (3rd Ed)", *Thousand Oaks, CA: Sage*.
38. Creswell, J. W. (2005). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (2nd edition), Boston: Pearson Publication.
39. Downing, S. M. (2004). "Reliability: on the reproducibility of assessment data", *Medical Education*, 38(9): pp. 006-1012.
40. Strauss, A. (1987). *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University. Press.